

Усть-Алданский улус , с Окоёмовка
МБДОУ Детский сад №22 «Кэнчээри»

Воспитатель: Бурнашева Олимпиада Семеновна.

«Ороуллаах оонньуу хайысхалара уонна соруктара»

Билиини уйэбэ оҕо оҕуолаба киирээригэр бэйэтин сааһыгар сеп тубэһэр билиилээх, толкуйдуур дьобура сайдыбыт, тыла-еһе ыраас, хомоһой буолара ирдэнэр. Бу сайдыылаах кэмнэ оҕо билиини-көрүүнү тулалыыр эйгэтиттэн, ордук телевизортан, интернеттэн да ылар элбээтэ. Оҕо мантан элбэх билиини ылар, Бу ылбытын учугэйин, куьабанын быһаарбакка утуктэн ылыан сеп. Тереппут бириэмэтэ суобунан оҕо дьонун кытта бодорууута, кэпсэтиитэ да аһыйабыта, кини тылын саппааһын баайа , сацарар, кэпсэтэр дьобура ситэ сайдыбатаба, оҕо ороуллаах оонньуутугар ордук кестер буолла.

Иитээчилэр, тереппуттэр оболорбутун сепке сацарда эрэ уерэппэккэ оҕо бэйэтин санаатын, наадатын толору , сатаан быһааран этээригэр, септеехтук сыһыаннаһан оонньуутугар, идэлэр тустарынан билбитин оонньуутугар туттарга уерэтиэхтээхпит. Кыра оҕо сурун дьарыга оонньуу буоларын быһыытынан, кинини оонньуу нецеуе сайыннарар ордук табыгастаах. Оонньуу нецеуе оҕо чэпчэкитик, тургэнник ылынар, уерэнэр, ейугэр-санаатыгар дирицник ицэр. Детсадка септеех усулуобуйа тэрийдээххэ, оҕо обону кытта ороуллаах оонньууга ороул уллэстэн, сепке сыһыаннаһан, бодорууан оонньуутугар кэпсэтэр дьобура сайдара, тылын саппааһа байара, идэлэр тустарынан билиитэ хацыыра, дьонно, улэбэ сыһыана сайдара саарбаба суобун ейдеен бу теманы ылыбыт. Мантан ситтэрэн манник сыалы, соруктары туруоруннубут.

Сыала ороуллаах оонньуулар кемелерунэн обобо идэлэр тустарынан билиилэрин хацатыы, бодорууа уерэтии

Соруктар

- Идэлэр тустарынан ейдебулу хацатыы, оонньууга туьаныы.
- Оболору, улахан дьону кытта сепке сыһыаннаһа, бодорууа уерэтии

- Уол, кыыс улэлэрин быьааран билэ, кыи дьарыга элбэх диэн ейдебулу ыла, дойдутугар, дьонугар утуе сыьыаны , тапталы иитии, уерэтии.

Аныгы сайдыылаах кэм ирдэбилинэн о5о тэрилтэтигэр, ФГТ (федеральное государственное требование) киирбитинэн уларыыылар киирдилэр.ФГТ ирдэбилинэн о5о тэрилтэтигэр сылдыар о5о личность быьытынан сайдарыгар септеех усулуобуйа баар буолуохтаах. Манна киирэллэр о5о билии –керуу ыларыгар , дьобурун сайыннарарыгар септеех туттар тэрилэ, пособиета кэтээн керуу, чинчийии ыытарыгар аналлаах тэриллэрэ, бары еттунэн сайдарыгар араас ооньуурдар. Билинни кэмцэ о5о тэрилтэтэ ооньуурунан хааччыллыыта мелтех диэххэ сеп.Фгт ирдэбилин толорорго о5о тэрилтэлэрин бары улэьиттэрэ творчески улэлииллэр. Ханнык да о5о тэрилтэтигэр киирдэххэ бэйэ оцобуга ооньуур элбэх. Биьиги оболорбут ханнык да омук оболорун кытта тэн сайдыылаах , билиилээх буолалларын наадатыгар септеех ооньуурдарынан хааччыллыы 50-60, 60-70 эрэ буолбакка ,урдук таьымна тахсыан ба5арабыт.

Оруоллаах ооньуу сайдыытын этаптара

- Билиьиннэрэр ооньуулар (ознакомительная)
- Кердеруллубуту хатылаан(утуктэн) ооньуу (отобразительная)
- Оруоллаах ооньуу (ролевая игра)
- Ис хобьонноон утуктэн оонььообун (сюжетно-отобразительная)
- Сюжеттаах(ис хобьонноох)-оруюллаах ооньуу(сюжетно-ролевая игра)

О5о ооньууларын керуннэргэ араарыы

- О5о бэйэтин ба5атынан оонььообуна
- Улахан кыи кеметунэн оонььообун
- Норуот ооньуулара

О5о ооньуу уерэниитин сайдыытын кэрдииьэ

1. Ис хобьонун уустугурдуу

2. Оонньуу хардытын уустугурдуу
3. Атын о5ону кытта бодоруян оонньообун
4. о5о бэйэтэ толкуйдаан уонна сайыннаран оонньообун

Оруоллаах оонньуу хайысхалара уонна сорукутара

2-3 саастаах о5олорго

Оонньуу хайысхата	Соруктара
Оонньуу ис хобоонун байыты	<ol style="list-style-type: none"> 1. Куннээ5и олохтон придмет аналын уонна (свойстватын) билэн оонньууга киллэрэн оонньообун 2. Оонньууга араас сорукутары киллэрэн оонньообун
Оонньууга предметтарынан туттан оонньообун	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оонньуурдар кемелерунэн оонньуу ис хобоонун кэнэтэн, байытан оонньообун 2. Суох оонньуур оннугар атын предметы туттан, солбуйан оонньообун 3. Суо5у оннорон керен оонньообун 4. Биирдиилээн оонньуу хардытын тылынан солбуйан оонньообун 5. Араас предметнай ньымалары туьанан оонньообун
Оонньууга тутулуга суох буолууну сайыннары	<ol style="list-style-type: none"> 1. О5о бэйэтэ улахан кыбиттэн тутулуга суох оонньуур сорукутарын сайыннарыта 2. О5о5о оонньуу ньыматын бэйэтигэр таллары
О5о оонньууругар бэйэ-бэйэтин кытта алтыьан оонньуур ейдебулун уескэтии	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бэйэлэрин саастыылаахтарын оонньууларыгар интэриэс тарды 2. Бэйэ-бэйэ5э мэьэйдэспэккэ оонньуурга уерэтии

Оруоллаах оонньуу хайысхалара уонна соруктара

3-5 саастаах оҕолорго

Оонньуу хайысхата	Соруктара
Оонньуу ис хобоонун байыты	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оонньуу ис хобоонугар интэриэбинэйи моменнары киллэрээбин 2. Оҕо улахан дьон туттуутун-хаптыытын утуктэн оонньообун 3. Оонньууга бэйэ-бэйэтин кытта сибээстээх соруктары туруоран оонньообун
Оонньууга предметтарынан туттан оонньообуну чинэтии	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оонньууга туруоруллар соруктары толоруу ньымаларын чинэтии: Оонньууга керуннэрин солбуйаабын, предметы танан онорон солбуйуу, суоҕу онорон керен оонньообун, биирдиилээн оонньуу хардыытын тылынан солбуйан оонньообун 2. Араас оруолу толорон оонньообун 3. Оруолларынан оонньуурга араас чабылхай, интэриэбинэй дьайыылары онороллорун ситиһии 4. Оруолларынан оонньуурга соптоохтук кэпсэтэн оонньуурга уерэтии
Оонньууга тутулуга суох буолууну сайыннары	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оонньуу ис хобоонун бэйэтэ толкуйдаан табаарарыгар тиэрдии 2. оонньуу ис хобоонун бэйэтэ талан, араас соруктары туруоран, толорон оонньуурга уерэтии 3. Оруолугар сеп тубэиннэрэн бэйэтэ толкуйдаан оонньуу сыалын бэйэтэ туруоран, ону быһааран оонньуурун ситиһии
Оҕо оонньууругар бэйэ-бэйэтин кытта алтыһан оонньуур ейдебулун уескэтии	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оҕо оҕону кытта алтыһан оонньуурун ситиһии 2. Бэйэ бэйэлэрин кытта уонна улахан кыбилиин оонньуу соруктарын туруорарга уерэтии

Оруоллаах ооньуу хайысхалара уонна сорукутара

5-7 саастаах оҕолорго

Ооньуу хайысхата	Соруктара
Ооньуу ис хобоонун байытыгы	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ооньуу тематын байытыгы, араас интэриэбинэй тугэннэри киллэри 2. улахан дьон кэпсэтиилэрин, сыбыаннарын ооньуу дьайытыгар киллэри
Ооньууга предметтарынан туттан оонньообуну чинэтии	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оҕо ооньууга тутулуга суох интэриэбинэй предметнай ньыманы туьанарыгар тиэрдии 2. Оҕо оруолугар киирэн чабылбайдык араастык дьайыыны толороругар тиэрдии 3. Оҕо улахан кибини уонна тэц саастыылаахтарын кытта септук кэпсэтэн ооньуурун ситиьи
Бэйэ бэйэни кытта ооньууга бодорууу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бэйэтин саастыылаахтарыгар ооньуу сорукутары туруортары 2. Бэйэтин саастыылаахтарыгар ооньуу сорукутары туруоллубут сорукутары себулээн оонньообун эбэтэр аккаастаны. Ооньуу дьайытыгар субэлээн оонньообун. 3. Биир ооньууну уьуннук оонньообун
Оҕо ооньууругар бэйэ-бэйэтин кытта алтыьан ооньуур ейдебулун уескэтии	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оҕо бэйэтэ талан, ооньуу ис хобоонун уларытан ооньуурун ситиьи 2. ооньууга оруолу интэриэбинэйдик уларытан оонньообун 3. Бэйэ бэйэтин тэн саастыылаахтарын кытта быьаарсан ооньуууларын ситиьи

Сюжеттаан утуктэн ооньууларга кыра саастаах оҕолор биирдиилээн ооньуур сорукутары толороллор. Онтон бэйэ-бэйэтин кытары сибээстээх,

хос-хос хатыланар, сананы эбии киллэрэр соруитары туруораллар. Сюжеттаан хатылаан оонньууга оҕолор предметтээх ньыманнан туьаналлар.Онтон улаатан истэхтэрин ахсын, улам уустугурдан иьэллэр. Оонньуур оннугар атын предметинэн солбуйан, суоьу онорон керен, тылынан солбуйан оонньуон сеп.

Куннээби оруоллаах оонньуулары оонньоторго иитээччи сурун оруолу ылар, салайан биэрэр, кэтээн керер. Маны таһынан проблемнай ситуациялары киллэрэн, оонньуу сюжетын уустугурдуу оьо ситимнээх сацата сайдарыгар, дьон икки ардыгар септеех сыьыаннаьыьыга, бодоруьа уерэниигэ тиэрдэр.

Оруоллаах оонньуулар кыра белехтен ыаллаах оонньууттан, детсад улэьиттэрин идэлэрин билиьиннэрииттэн саьаланар. 2 кыра белеххе суоппар,бараас,асчыт,полицияэбиллэр. Орто белеххе «Маьаьыын»,«Почта», «Балыьына», «Парихмахерскай», «МЧС», «Зоопарк»,Дьоннорун улэлэрин билэр, оруоллаах оонньууларга сатаан оонньуур буолаллар. Улахан белеххе- «Библиотека», «Оскуола», «Тыа хаьаайыстыбатын идэлэрэ» «Транспорт улэьиттэрэ», «Музей», «банк»; Бэлэмнэнии белэьер «Ателье», «Стадион-манеж»,» «Театр», «Цирк» оонньуулар эбиллэллэр.

Саца идэлэри билиьиннэрэргэ бэлэмнэнэр улэлэр «Агроном», «Лесник», «Егер», «Зоолог», «Биолог», «Садовод», «Эколог», «Ветеринар», «Лаборант».

Детсапшытыгар 2009 сылыан «Кыһыццы сад» тэрийэн улэлэтэбит Садпытын маннык эйгэлэргэ араарбышпыт: Уу эйгэтэ, ойуур эйгэтэ, кумах куйаар эйгэтэ, библиотека, чинчийэр муннук. Оьо тереебут айылбатын кыра сааһыттан таптыы, харыстыы, кере-билэ уерэнэрин наадатыгар тэрийбишпит.Манна бааллар: дьиэьэ уунэр сибэькилэр араастара, айылбаьа уунэр уунэьийлэр гербарийдара, муляжтар, саха сирин кыыллаларын туулэрэ, хартыыналара, кинигэлэр араастара, чинчийэр улэни ыьытарга аналлаах тэриллэр. Чинчийэр улэьэ «Уу олох терде» уунэьийгэ араас температуралаах (Итии, сылаас, тымныы) уу кутан кэтээн керуу. «Хаар айылба дьиктитэ» -

хаар быһыытын, хаар уонна муус ууларын тэҥнээн керуу. «Уунээйи эйгэтэ» - уунэйини ууннэри дьэ уунээйитин ууһаты, (отростагынан уонна хортусканнан) рассадалары олордугу, эриэппэ лугу олордон силиһин тарҕаныытын кэтээн керуу, ыраастааһы.

Тереппуттэри кытта улэбитигэр диогностиканы туһанныбыт. Онно кестерунэн тереппуттэрбит оҕолорун кытта атаарар бириэмэлэрэ араас эбит: 1 чаас 11%, 2 чаас 34%, 3-4 чаас 33%, 5 чаастан уеһээ 22%. Оҕо дьэтигэр кимниин оонньууруй? Соҕотох 54,5%, Тереппуттэринээн 25,5%, бииргэ тереебуттэринээн 2%, табаарыһынаан 18%. Туох идэлээххитин оҕоҕут билэр дуо? 65% билэр, 35% суох. Чуолкай быһааран оҕо кэпсиир кыахтаах 36%, суох 64%. Улэлиир тэрилтэбитигэр сылдыһыта 73%, суох 27%. Бу маньы ырытан керен баран, тереппут оҕоҕо болҕомтотун уурара, бодоруһан кэпсэтэрэ, наадатын бэлиэтээн баран, тереппуттэри кытта сибээстээхтик улэлииргэ биир санааны ылынныбыт.

Хас биирдии тереппут оҕото септеех сайдыылаах, билиилээх, сытыы хоту буоларын баҕарар. Ордук орто белехтен саҕалаан оҕо ейдеен, толкуйдаан бэйэ-бэйэлэрин кытта септеехтук сыһыаннаһан оонньуур кэмнэрэ саҕаланар. Онон тереппуттэр оҕолоругар араас сайыннарар оонньуурдары атыылаһан бэлэхтииллэр. Бу оонньуурдары оҕо уксун соҕотоҕун оонньуур буолан, кими да кытта кэпсэппэккэ оонньуон сеп. Маньык оонньуурдар оҕоҕо толкуйдуур дьобурун сайыннарыахтара эрээри, ситимнээх санарар санатын, кэпсэтэр дьобурун, бодоруһа, септеехтук оҕолору, дьону кытта сыыаннаһыны биллэрбэккэ хаалара, сайыннарбата кестер. Ол иһин оҕолорбут сайдалларыгар, оруоллаах оонньуу оруолун быһааран, тереппуттэрбитигэр «Оонньуу уонна оонньуулар», «Оруоллаах оонньууну дьэ усулуобуйатыгар тэрийии», «Оҕо сайдыытыгар оонньуу оруола» диэн бэсиэдэлэри ытабыт. Онтон оҕо оҕону кытта бодоруһан, кэпсэтэн, быһаарсан оонньууругар ордук сайдарын кереннер, оруоллаах оонньуу суолтатын ейдеебуттэрэ. «Оҕолорбут оҕо саастарыгар учугэйдик оонньоотуннар » диэн санааннан салайтаран группабыт иһигэр оҕолорбут

оонньуурдарыгар улахан болѡмтобутун уурдубут. Оонньуур оноууутугар керуу-курэхтэри тэрийэн ыппыпыт: «Остуол оонньуулары», «араас матырыйаалтан оонньуурдар», Дьэ кэргэн оскулатыгар былаанынан терешпуттэрбит кэлэн оболору уорэтэллэр, дьарыктаналлар: «аѡаларбыт уерэтэллэр», «Мин ийэм сатабыллаах», «Эбээлэрбит ыалдьыттыллар». Маны таһынан оруоллаах оонньууларга араас идэни билэн оонньууларынан наадатыгар «Мин ийэм, аѡам улэлэрэ ». фотовыставкалары, идэлэрин туһунан оболорго киирэн кэпсииргэ анаан схемалары бэлэмнээн, бэсидэ онорбуттара, улэлэрин тэриллэрин курдук оонньуур атрибуттары онорон бэлэмнээбиттэрэ. Терешпуттэрин идэлэрин билэллэрин наадатыгар «Мин дьонум улэлиир тэрилтэлэрэ» диэн экскурсияларга сылдыабыт.

Тумук

Оскуолаѡа киириэн иннинээѡи саастаах обо идэлэр тустарынан септеехтук билэн, майгыннаһар уратылаһар еруттэрин булан, ойуулаан кэпсииртэн ханнык идэ буоларын билэн, хартыына, слайда, фотомонтаж кеметунэн кэпсээн, идэлэр араастарын билэн, туһунан, хайдах улэлииллэрин быһааран, билэн оруоллаах оонньууга сюжеттаан киллэрэн, оболору кытта сатаан оонньуур дьобура сайдыбыт буолуохтаах.

Терешпуттэри кытта ыкса ситимнээхтик улэлээн, детсад иитэр уерэтэр программатыгар олобуран уерэтэр темалара сибээстээх, ньымалара бэйэ – бэйэтигэр сеп тубэһэр буоллабына, обо дьобура сайдар усулуобуйата тэриллэн, оруоллаах оонньууга септеехтук киирдэбинэ бу улэбит тумуктээх буолуо.

Туяаныллыбыт литература

- 1.Программа воспитания и обучения в детском саду «От рождения до школы» Москва 2012г
- 2.Национальной о5о тэрилтэтин базовой программата «Тосхол» Дь.2009с
- 3.Комплексное руководство сюжетно-ролевыми играми в детском саду
Н.Ф.Комарова М.2012г
- 4.Игровая среда в домашних условиях Н.В.Микляева,Е.А.Решетило, О.Г.
Лопатина М.2011г.
- 5.Предметно-развивающая среда детского сада в констексте ФГТ М.2011г.
- 6.О5о бодоруя уерэниитэ Дь.
- 7.Журналы «Дошкольное воспитание» 2009-10-11 г.